

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 12.

Tisdagen den 22 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och den 19 innevarande oktober.

§ 2.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till första särskilda utskottet motionerna nr 12 och 13 av fru *Nordgren* samt till andra särskilda utskottet motionen nr 14 av herr *Sandberg m. fl.*

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter andra särskilda utskottets utlåtanden nr 33—36 samt tredje särskilda utskottets utlåtanden nr 10—14.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Larsson** i Östersund, som anförde: Herr talman! Under maj månad 1937 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att i enlighet med utfärdade direktiv biträda med utredning av vissa frågor rörande verkstadsskolorna för arbetslös ungdom. De flesta yrkesskolor av denna nya typ hade upprättats under år 1936 och början av 1937 och förlagts till de landsdelar, varest arbetslösheten var särdeles omfattande.

I den mån de förhållanden på arbetsmarknaden, som föranlett ifrågavarande verkstadsskolors inrättande, upphörde, ställdes man givetvis inför problemet om dessa skolors fortsatta tillvaro. De sakkunniga, som antogo benämningen verkstadsskoleutredningen, hade också enligt direktiven att i första hand utreda dels frågan om verkstadsskolornas avveckling eller fortsatta bestånd och dels ock huruvida skolorna, därest och i den mån de ansågos bära bibehållas, lämpligen skulle kunna infogas i det nuvarande skolsystemet för yrkesundervisning. Härigenom skulle en ny kategori av yrkesundervisningsanstalter med uppgift att tjänstgöra såsom centrala verkstadsskolor för större områden komma till stånd, och om en dylik organisation visade sig livsduglig, borde den tänkas så småningom omfatta hela landet.

Sedan de sakkunniga slutfört utredningsuppdraget, överlämnade de i september 1938 sitt betänkande till chefen för ecklesiastikdepartementet. Under

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 12.

1

Interpellation. (Forts.)

utredningsarbetets fortgång hade de sakkunniga enhälligt kommit till den uppfattningen, att upprättade verkstadsskolor för arbetslös ungdom icke borde avvecklas utan i stället inordnas i ett system av centrala verkstadsskolor, för vilka landstingen och större städer lämpligen borde stå som huvudmän. En förutsättning härför vore emellertid att staten genom relativt stora bidrag ekonomiskt möjliggjorde skolornas upprättande. Som stöd för sin uppfattning framhöllo de sakkunniga bl. a. följande. Yrkesutbildning både inom industrien och hantverket bedrivs i relativt blygsam omfattning. Under högkonjunktur uppstår alltid en väsentligt ökad efterfrågan på yrkesarbetare. Särskilt under den senaste högkonjunkturen hade tillgången därpå inom vissa områden icke täckt behovet, och som en följd härav hade näringslivet i ganska stor utsträckning nödgats avstå från arbetstillfällen, som eljest stått till buds. En ökning eller minskning av arbetstillfällena för yrkesarbetarna har också alltid inneburit en kvantitativ ändring i arbetstillfällena för övriga arbetarkategorier. Yrkesutbildningsorganisationerna böra därför vara så stora, att de kunna tillföra näringslivet tillräckligt antal yrkesarbetare icke blott under låg- utan även under högkonjunkturer. Särskilt under ekonomiska kristider är behovet av yrkesskolor utomordentligt framträdande. Intagningen av nya arbetare inom industrien avstannar nämligen i stort sett. Många arbetare förlora sina anställningar, och en del årgångar unga gå miste om den yrkesutbildning, som de skulle ha erhållit under ur arbetsanställningssynpunkt gynnsammare tider. När krisen så småningom lättar och arbetstillgången ökar, har denna ungdom icke de erforderliga förutsättningarna för att kunna göra sig gällande i konkurrensen om tillgängliga arbetstillfällen.

Utifrån dylika resonemang kommo de sakkunniga fram till den uppfattningen, att det icke kan anses tillrädligt att vid inträffad kris improvisera en statlig eller kommunal yrkesorganisation, som icke minst med hänsyn till det ekonomiska livets egna konjunkturmässiga svängningar borde skapas under normala tider.

Verkstadsskoleutredningens hemställan om förslag till 1939 års riksdag om fastställande av nya grunder för statsbidrag till verkstadsskolor upptogs emellertid icke av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet. I proposition nr 157 till samma års riksdag betygade visserligen ecklesiastikministern sitt stora intresse för en lösning av frågan och framhöll angelägenheten av att yrkesundervisningen erhöi en fastare och mera planmässig organisation, men bland annat på grund av att en överflyttning av den centrala ledningen av yrkesundervisningen från skolöverstyrelsen till en särskild överstyrelse för yrkesutbildning icke tillräckligt dryftats, fann han det ogörligt att underställa riksdagen förslag i ämnet. Uppskovet med den nya verkstadsskoleorganisationens genomförande ansågs dock komma att bli mycket kort, då ecklesiastikministern i varje fall tänkte sig kunna låta en sådan träda i kraft redan den 1 januari 1941.

I anslutning till behandlingen av frågan om understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom och stipendier åt elever vid dylika skolor uttalade riksdagen den bestämda förväntan, att förslag om verkstadsskolornas omorganisation skulle föreläggas 1940 års riksdag. Genom uttalandet markerade sålunda riksdagen sitt stora intresse för en snar lösning av hela yrkesskoleproblemet, som ju länge nog icke tillbörligt uppmärksammats.

Under senare hälften av år 1939 utbröt emellertid som bekant krig mellan de flesta europeiska stormakterna, och vårt land måste på grund härav upprätthålla en betydande militär försvarsberedskap, som ställt stora krav på landets finansiella förmåga. Planer på många nödvändiga och nyttiga reformer, bl. a. frågan om yrkesskoleundervisningens omorganisation, ha därför måst

Interpellation. (Forts.)

skjutas åt sidan, och över verkställda utredningar komma åren att sikta sitt damm. Om och när tidsförhållandena komma att medgiva nu förberedda reformer att genomföras vet ingen.

Under ekonomiska kristider stå helt naturligt såväl staten som den enskilde under tvånget att spara, ehuru meningarna om vilka allmänna utgifter, som lättast kunna begränsas, bruka gå starkt isär. Oftast anses det emellertid möjligt och lämpligt att spara på utgifter för undervisning och utbildning, och därom skall i detta sammanhang icke yttras någon mening. Även om all undervisning har betydelse för ett lands näringsliv och ekonomiska förkovran, gäller detta direkt och omedelbart om yrkesundervisningen. Samma skäl, som föranledde statsmakterna att vid förra krisen vidtaga åtgärder för yrkesundervisningens främjande, äga också nu full bärkraft, och likaså kunna verkstads-skoleutredningens alla argument för en skyndsam lösning av yrkesskoleproblemet anföras. Arbetslöshetens spöke skymtar nämligen i bakgrunden, avspärrningen från västra Europa och transoceanica länder har ställt speciella krav på landets näringsliv och arbetskraft, omskolningen av den sistnämnda har påbörjats, och fastän viss erfarenhet förefinnes från tidigare kursverksamhet, blir densamma troligen också denna gång mer eller mindre improviserad.

I samband med den senaste arbetslöshetskrisen uppstod inom många kommuner och landsting stort intresse för yrkesundervisningens ordnande. Sedan verkstadsskoleutredningens betänkande lagts fram, ha åtminstone några landsting antingen verkställt utredning om yrkesskoleundervisningens ordnande för sitt område eller tillsatt kommitté för ändamålet. Landstingens beslut i hit-hörande ämne torde dock icke kunna förväntas, så länge statsmakterna icke tagit ställning till förslaget om en planmässigare och fastare yrkesskoleorganisation. Stockholms län exempelvis har antagit ett förslag om yrkesundervisning men gjort beslutets realiserande direkt avhängigt av statens åtgörande på ifrågavarande område. På grund av att hela yrkesskoleproblemet s. a. s. ligger i stöpsleven ställa sig sålunda alla berörda parter avvaktande, och staten borde därför i föreliggande situation genom att dels draga upp och fastställa riktlinjerna för yrkesundervisningens framtida organisation och dels klart ange bidragsmöjligheterna knyta an till kommunernas och landstingens nyväckta intresse för denna undervisningsgren. En dylik åtgärd vore både möjlig och lämplig och skulle därjämte innebära en icke föraktlig förstärkning av den ekonomiska försvarsberedskapen. F. ö. skulle en lösning av yrkesskolefrågan ur utgiftssynpunkt till någon del blott betyda, att vissa kostnader överflyttades från femte till åttonde huvudtiteln, vilket torde enbart kunna anses önskvärt och nyttigt.

Ehuru kostnaderna för en ändamålsenlig, effektiv och efter näringslivets behov smidigt anpassad yrkesundervisning uteslutande kunna påvisas vara av produktiv art och lämna god avkastning, måste dock medgivas, att reformen — en central verkstadsskola i varje län — skulle komma att ställa betydande krav på statskassan. Det är ju därför också helt naturligt, att lösningen av ifrågavarande problem ur ekonomisk synpunkt kan verka avskräckande just i nuvarande prekära läge, även om det säkerligen ännu mindre är förenligt med omsorgen om god ekonomi att negligera produktionslivets variabla men permanenta och växande behov av yrkeskunniga arbetare och hantverkare.

Emellertid torde det varken vara erforderligt eller klokt att med ens bygga ut en hela landet omfattande yrkesskoleorganisation, som genast skulle träda i verksamhet. Att däremot i princip fastställa riktlinjer för yrkesundervisningsväsendets framtida utveckling och utforma statsbidragsbestämmelserna för detsamma synes vara den mest angelägna och verkligt trängande uppgiften. Härigenom erhöles yrkesundervisningen en god grund att bygga vidare

Interpellation. (Forts.)

på, och intresserade kommunala enheter finge klart för sig hur staten tänkt sig saken ordnad för framtiden. I stället för osäkerhet och villrådighet, som nu råda i kommuner och landsting i denna fråga, kunde yrkesundervisningen rent lokalt börja att planeras efter fasta och bestämda normer.

För reglering av det automatiskt ökade medelsbehovet kunde exempelvis riksdagen för varje år fastställa det antal centrala verkstadsskolor, som finge anordnas. Företrädesrätt till dylika skolor skulle tillerkännas län och kommuner med stor arbetslöshet eller sådana med stort behov av yrkesarbetare och hantverkare, vilket är fallet bl. a. i de norrländska länen, varest dock utom i Jämtlands län verkstadsskolor kommit till stånd som ett led i arbetslöshetens bekämpande. Riksdagen har också redan förut gått fram efter här skisserade linje. I det sammanhanget kan särskilt erinras om att vid biblioteksväsendets omorganisation antalet centralbibliotek i princip fastställdes, men skulle det ankomma på riksdagen att årligen besluta om huru många nya sådana, som skulle få upprättas. För biblioteksverksamhetens effektivitet och framtida utformning har säkerligen tillkomsten av en fast, ändamålsenlig organisation haft en oerhört stor betydelse. Man har grundad anledning antaga, att ett liknande beslut för yrkesundervisningens del skulle innebära ett kraftigt stöd för dess fortsatta planmässiga utveckling.

Med stöd av förestående motivering hemställles sålunda om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställa följande frågor:

1. Anser sig statsrådet kunna medverka till att verkstadsskoleutredningens förslag om inrättandet av centrala verkstadsskolor åtminstone i princip blir genomfört?

2. Om så är, kan proposition därom föreläggas 1941 års lagtima riksdag? Denna anhållan bifölles.

§ 6.

Avlämnades följande motioner, nämligen av

herr *Aqvist*, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt;

herr *Hansson* i Vännäsby, nr 16, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 3; samt

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Dessa motioner bordlades.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Sandström* under 4 dagar fr. o. m. den 24 okt.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.17 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 23 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Herr Lithander har frågat

dels om jag ämnar delgiva 1940 års urtima riksdag approximativt beräknade utgiftsbelopp beträffande automatiskt växande utgifter för ett antal år med iakttagande av vid beräklandet gällande indextal och förhållanden,

dels om jag ämnar tillse, att statsverkspropositionen i fortsättningen lämnar uppgift, givetvis approximativt beräknad, beträffande dessa belopp.

Till svar får jag meddela, att jag har för avsikt att i år liksom tidigare föranstalta om en undersökning inom finansdepartementet av omfattningen av automatiska utgiftsförändringar av olika slag. Huruvida beräkningarna under rådande förhållanden kunna ge resultat som låta sig sammanfatta i bestämda sifferuppgifter eller överhuvud äro av det värde att de böra publiceras kan jag ännu icke bedöma. I den mån det blir beroende på mig komma beräkningarna av de automatiska utgiftsförändringarnas betydelse att fullföljas även framdeles.

Vidare anförde

Herr Lithander: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret. Det gläder mig, att han förklarade att, i den mån det på honom ankommer, dessa siffror skola meddelas riksdagen. Med den starka sakkunskap och de duktiga krafter, som äro tillfinnandes inom finansdepartementet, är jag fullt övertygad om, att det skall bli möjligt att, som det står i frågan, delgiva riksdagen approximativt beräknade utgiftsbelopp, varom här är fråga. Ingen begär ju, att man fullt siffermässigt riktigt skall kunna ange dessa utgiftsbelopp. Det rör sig ju om stora belopp, som växt från år till år, från 70 miljoner kronor till bortåt 100 miljoner kronor det tredje året. Dessa summor äro av den storleksordningen, att det är av synnerligen stor betydelse för riksdagen att årligen få reda på dem, såsom tidigare skett under ett antal år. Meddelanden härom ha dock sedermera upphört att lämnas.

Att riksstaten växt i den utsträckning den har gjort, så att även dessa stora belopp procentuellt kunna anses ha blivit mindre i utgiftsstaten, synes mig vara ett ännu starkare skäl för att riksdagen varje år som går hålles underkunnig. Den utökning med 100 miljoner kronor av de utgifter, som påvåla staten, är icke och kommer icke någonsin att bli något, som vi kunna se bort ifrån. Vi få icke glömma, att varje sådan ökning i utgifterna träffa de skattebetalande i riket, och de träffa dem under en tidpunkt, då av olika anledningar skatteförmågan blivit pressad till det yttersta. Jag tror också, att det kan vara både för regeringen, riksdagen och statsutskottet, ja, för alla utskott som ha med beviljandet av dessa medel att göra, nyttigt att ha klart för sig att till

Svar på fråga. (Forts.)

alla de utgifter, som vi känna till och som vi fatta beslut om, kommer på slutet något, som rör sig om 100 miljoner kronor och kanske vida därutöver. Medvetandet härom kan giva anledning till besinning och ett övervägande: när vi veta att sådana utgifter komma till, ha vi då råd att göra detta eller detta, eller skola vi icke tänka på den saken en gång till?

Förra gången jag framställde dessa frågor glädde det mig, att finansministern förklarade, att så fort det komme några kungl. propositioner, som innebure automatiskt växande utgifter, skulle det, i motsats till vad tidigare varit fallet, givas tillkänna redan då riksdagen hade att fatta beslut i anledning av sådan proposition. Om det gått så till, att vi här i riksdagen på detta sätt på ett tidigare skede fått veta, att t. ex. vissa beslut sammanlagt skulle medföra ökning i utgifterna på över 100 miljoner kronor, hade nog den svenska riksdagen — det är ganska säkert — varit mycket betänksam vid fattandet av dessa beslut. Såsom nu är förhållandet bliva dessa utgiftsbelopp så att säga aldrig siffermässigt diskuterade i riksdagen — man har vetat om, att det varit fråga om en ökning av utgifterna, men man har icke vetat hur mycket det hela rört sig om. Utgifterna äro en följd av besluten, men utgiftsbeloppens storlek har aldrig tidigare varit siffermässigt bedömd. Det glädde mig alltså förra gången att den dåvarande tredje frågan blev nöjaktigt besvarad. Den första och den andra frågan, huru det i fortsättningen skall bli, ha besvarats litet svävande. Hittills ha vi icke fått belägg för att dessa av mig önskade uppgifter kommit fram. Jag ber nu att ännu en gång få tacka herr statsrådet, som ju förklarade, att i den mån det berodde på hans vilja skola dessa uppgifter komma fram. Då tror jag också att uppgifterna komma fram.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Ordet lämnades till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Herr Werner i Höjen har frågat mig

1) om jag har min uppmärksamhet riktad på de orättvisor i beskattningshänseende som uppstå, därest realisationsintäkter på grund av genom missväxten framtvingad nedslaktning tagas under inkomstbeskattning, samt

2) om jag är villig att vidtaga åtgärder, ägnade att vid taxeringsförfarandet verksamt förebygga sådan oriktig beskattning.

Härpå vill jag svara följande.

Jag inser väl den stora betydelse som denna skattefråga har för jordbrukarna. Vad herr Werner anført om gällande rätts ståndpunkt i saken synes mig i huvudsak riktigt. Lösningen av jordbruksnäringens inkomstbegrepp har alltid berett svårigheter; för närvarande ligger frågan hos kommunalskatteberedningen. Att göra någon ändring på denna punkt före nästa års taxering är icke möjligt.

Herr Werner har antytt en utväg att komma till rätta med frågan, nämligen att genom direktiv till beskattningsmyndigheterna söka skapa garantier för att intäkter på grund av en sådan reducering av djurbeståndet, som får anses falla utom normal omsättning, ej tagas till beskattning. Det är naturligtvis, som herr Werner också själv framhåller, icke alltid lätt att vid taxeringen utan ingående utredning avgöra när ett dylikt förhållande föreligger. Jag vill emellertid understryka vikten av att en såvitt möjligt enhetlig rättstillämpning kommer till stånd på detta område. Skattemyndigheternas uppmärksamhet torde vidare böra fästas på angelägenheten av att, så snart större

Svar på interpellation. (Forts.)

nedsläktning än normalt kan antagas föreligga, vederbörande får tillfälle att inkomma med närmare utredning.

Det är sannolikt, att landskamrerarna i riket komma att före påbörjande av nästa års taxeringsarbete sammankallas för överläggning rörande aktuella beskattningsfrågor. Vid ett dylikt möte synes även det föreliggande beskattningsspörsmålet kunna dryftas och såvitt möjligt enhetliga linjer utfinnas för lagtillämpningen. Skulle ett sådant möte ej komma till stånd, avser jag att pröva andra utvägar för att tillgodose de anförda synpunkterna.

Härefter yttrade:

Herr Werner i Höjen: Herr talman! Jag ber att till herr finansministern få rikta ett tack för det avgivna svaret.

För stora delar av vårt land innebär den felslagna skörden nära nog katastrof för jordbrukarna. Denna katastrof ökas till sina verkningar, därigenom att jordbrukarna på grund av missväxten tvingas nedslakta en betydande del av sina normala kreatursbesättningar. Jag har befarat att den intäkt, som på grund härav kommer att tillföras jordbrukarna, skulle trots dess karaktär av realisationsintäkt, komma att i stor utsträckning tagas under beskattning. Detta vore att ytterligare öka vidden av olyckan. I vart fall har man kunnat motse att dylika taxeringsärenden i brist på samordnande direktiv komma att av taxeringsnämnderna behandlas på ett mycket olikartat och oenhetligt sätt. Sedan jordbrukarna i stor utsträckning numera äro anslutna till sina respektive slakteriorganisationer, lämna dessa efter framställning från taxeringsmyndigheterna kontrolluppgifter rörande storleken av den skattskyldiges leveranser under året. Att härvidlag ur denna klumpsumma urskilja vad som egentligen är ett lösgörande av ett i driften investerat produktionskapital eller endast en avkastning av jordbruksdriften lärer, utan att taxeringsmyndigheternas uppmärksamhet riktas på saken, icke ligga inom ramen för taxeringsnämndernas uppgifter. Givetvis kunna svårigheter möta att på ett riktigt sätt verkställa denna uppdelning av intäkter, men härvidlag kräves icke blott att de skattskyldiga lämna nödiga uppgifter utan även en viss förståelse och ett visst tillmötesgående från skattemyndigheternas sida.

Vad jag med min interpellation närmast avsett är att från chefen för finansdepartementet erhålla ett auktoritativt uttalande, avsett att tjäna till ledning och enhetlighet vid taxeringsnämndernas behandling i denna del av jordbrukarnas taxering. I många fall kunna eljest taxeringarna leda till någonting som kunde betecknas såsom en beskattning av själva olyckan, vilket väl ändå icke är meningen.

Av finansministerns svar framgår, att han i huvudsak delar dessa synpunkter, som jag i min interpellation lagt på frågan. De anvisningar, som herr finansministern givit, synas mig redan inom ramen av nu gällande författning kunna leda till en i huvudsak tillfredsställande ordning i ärendet. Jag tackar finansministern för såväl svaret som dess innehåll.

Herr Thorell: Herr talman! Gentemot uppläggningsen av interpellationen, som herr Werner i Höjen framställt, har jag ingenting att invända. Jag skall endast be att ytterligare få tillägga några få ord, då jag har ganska god kännedom om hur taxeringarna gå till på landsbygden. Jag har nämligen varit kronoombud sedan länge i flera taxeringsdistrikt.

Den här frågan är icke ny, ty det förekommer ju ganska ofta av en eller annan anledning — kastning eller andra orsaker — att en lantman blir av med en ganska kraftig del av sin nötkreatursbesättning. Jag har icke funnit det

Svar på interpellation. (Forts.)

vara särskilt besvärligt att komma tillrätta med det i samband därmed uppstående taxeringsspörsmålet. Vi undersöka alltid hur stort kreatursbeståndet är vid taxeringsårets ingång och vid dess utgång. Därav kan man draga den slutsatsen, huruvida realisation förekommit, och då kunna vi naturligtvis taga hänsyn därtill vid taxeringen.

Finansministern har nu utlovat att taxeringsmyndigheterna, landskamrerarna i synnerhet, skola göras uppmärksamma på saken — han trodde för övrigt, att de själva skulle komma att uppmärksamma saken och ha sammanträde därom. För min del tror jag, herr talman, att det är minst lika viktigt att de, som skola deklarerera, d. v. s. jordbrukarna själva, göras uppmärksamma på angelägenheten av att i deklarationen — om det är anledning därtill — fästa taxeringsnämndens uppmärksamhet på, att det föreligger en realisation, som icke är naturlig för den vanliga driften på jordbruket i fråga. I och för sig skulle på det sättet ganska mycket besvär undvikas för taxeringsmyndigheterna, som ha mycket av den sorten ändå. Jag är säker på, att den rättvisa, som herr Werner i Höjen eftersträvar och som finansministern också vill ha, efter vad jag hörde, därigenom utan för stor omgång lättare skulle kunna ernås. Under alla förhållanden när det är fråga om taxeringsmän, som förstå sin sak, dessa komma säkert att lösa den här frågan på ett hyggligt och rättvist sätt, så som den också bör lösas, herr talman.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 48, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat m. m. för postverkets motorfordon.

§ 4.

Föredrogs var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till första särskilda utskottet motionerna:

nr 15 av herr *Åqvist*; och

nr 16 av herr *Hansson* i Vännäsby; samt

till andra särskilda utskottet motionen nr 17 av herrar *Brüdefors* och *Hagberg* i Luleå.

§ 5.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

Vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lundberg**: Herr talman! Utskottet har i detta ärende avlämnat ett enhälligt utlåtande med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag i ärendet. Det torde därför icke vara anledning tillägga mycket. Men det är en sak som jag gärna vill påtala, och det är den hemlighetsfullhet, som detta marinens oljeverk vid Kinnekulle har omgärdats med.

Samtliga handlingar, som företetts i utskottet, ha varit hemligstämplade, varför det icke är mig möjligt att här närmare gå in på någon saklig gransk-

Vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)
ning. Emellertid vill jag säga, att denna hemlighetsfullhet säkerligen icke varit till gagn för denna anläggning. Var och en måste fråga sig, vad anledningen kan vara till att hela denna anläggning omgives med sådan hemlighetsfullhet. Vi veta ju alla, att staten övertagit detta försöksverk vid Kinnekulle. Vi veta, att det är fråga om att utvinna olja ur skiffer. Kan det möjligen vara den anledningen, att denna olja avses för marinens ändamål, som givit anledning till detta hemligstämplande?

Jag sade, att denna hemlighetsfullhet icke varit till gagn. Det är givet, att även om man har utarbetat en teknisk metod i försöksanläggningen för utvinande av olja ur skiffer, betyder det icke, att man är färdig att göra en stor anläggning. Därmed äro förknippade många problem, som måste lösas. Det gäller brytning av stora kvantiteter skiffer. Det gäller oskadliggörande av rökgaser. Det kan gälla anordnande av arbetarbostäder m. m., alltså en hel rad av allmänt industriella problem. Det är nog så, att den stora anläggningen, som i det närmaste står färdig, brister en hel del i dessa hänseenden. Jag tror, att just denna hemlighetsfullhet gjort, att man icke velat eller kunnat begagna all den sakkunskap, som på olika områden funnits att tillgå. Nu är ju dock utnyttjandet av våra naturtillgångar för närvarande av särskilt stort intresse. Det ligger därför nära till hands att säga, att denna fråga är icke endast en marinens fråga utan en fråga av stort allmänt intresse, en hela landets fråga. När vi nu veta att staten genom de s. k. 1940 års skifferoljesakkunniga arbetar på problemet att söka nyttiggöra motsvarande oljeförande skifferar i Närke, är det också ganska klart, att man frågar sig, om det icke varit lämpligt att på något sätt samordna dessa krafter, som arbeta på samma problem här i landet just nu. Utskottet skriver just i den andan och uttalar önskan om att Kungl. Maj:t ville överväga att finna den lämpliga formen för att ordna detta samarbete mellan dessa krafter.

Jag hoppas att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte taga denna fråga under behandling. Hur det hela skall ordnas, vill jag icke uttala mig om. Det kan ske på många sätt. Men jag vill hänvisa till, att det finnes andra naturtillgångar. Jag tänker på torvmossarna, som man söker utnyttja genom ett statligt företag, benämnt Aktiebolaget Svensk Torvförädling. Något liknande kunde kanske här vara lämpligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har ju egentligen ingen anledning att begära ordet i denna fråga, när utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och intet annat yrkande har blivit framställt än om bifall till detta förslag. Med anledning av den siste ärade talarens anförande ber jag i alla fall att få anföra några synpunkter.

Jag vill då först och främst säga det, att man från den tekniska sakkunskapens sida i Sverige har ställt sig mycket kylig till frågan om oljeutvinning ur skiffer ända tills den oljekris, som nu råder, kom över oss. Det får konstateras, att man från marinens sida har fått sätta i gång denna verksamhet under motstånd från den tekniska sakkunskapen i landet. Det är därför mänskligt, anser jag, att det har uppstått en viss motsättning, och att det kanske icke har blivit det samarbete, som det borde ha varit. Jag beklagar mycket, att detta tillstånd har funnits, och jag beklagar mycket den hemlighetsfullhet, som det kanske även med ett visst fog kan göras anmärkning emot. Jag vill emellertid säga, att detta tillhör ett förgånget skede. Hemlighetsfullhetens slöja är nu sönderriven, det finns möjlighet för alla vederbörande att

Vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)
taga del av de rön, som gjorts vid Kinnekulleverken, och jag tror icke, att det numera brister i samarbetet.

Det är alldeles klart, att det för denna anläggnings räkning hade varit bra, om det funnits någon annan sakkunskap att samarbeta med. Jag skulle dock tro, att denna sakkunskap förefunnits i mycket liten utsträckning, men det är möjligt, att den håller på att skapas. För min del är jag fullt överens om, att när man från den civila sidan, så att säga, har visat sig kunna ge bidrag till lösningen av dessa frågor, och då det i praktiken har visats, att man kommit fram till bättre vägar och att större sammanhang är erforderligt, så skall naturligtvis icke denna oljeutvinning på Kinnekulle längre förbli en marin angelägenhet. När det kommer att finnas fullgoda möjligheter för driftens upprätthållande på tillbörligt sätt i en annan organisation, bör helt naturligt marinen tycka det vara skönt att slippa ifrån en sak, som man visserligen där varit tvungen att arbeta fram, men som dock i onödan tar i anspråk krafter och tid, som kunna ägnas andra, marinen tillhörande angelägenheter.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en mejerianläggning å Ljusnedals bruksegendom;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående inköp av vissa handelsfartyg för flottans räkning; samt

tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m.

Föredrogos tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.

Genom en den 31 augusti 1940 dagtecknad proposition, nr 26, vilken hänvisats till tredje särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

lagförslaget, måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting, Strand, Sten* och *Hermansson* i Norrköping samt fru *Ruth Gustafson*, vilka hemställt, att till 13 § i den av utskottet föreslagna lydelsen måtte fogas ett andra stycke, så lydande:

Med förening avses i denna lag allenast ekonomisk förening.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hermansson** i Norrköping: Herr talman! Det torde icke råda några delade meningar om behovet av en beredskapslagstiftning, som gör det möjligt för Kungl. Maj:t att i en kritisk situation sätta gällande lagparagrafer och stadgebestämmelser ur kraft för att möjliggöra för bolag, sparbanker och ekonomiska föreningar i landet att fortsätta sin verksamhet under sådana onormala förhållanden, som kunna uppstå i krigs- och kristider. Det har heller icke yppat sig några skiljaktiga meningar på denna punkt. Då jag och fyra andra ledamöter av tredje särskilda utskottet vid behandlingen av ärendet emellertid tillåtit oss anmäla en annan mening än utskottsmajoritetens, ha vi således icke haft några invändningar emot det föreliggande lagförslaget så långt detta ärende berör företag, föreningar och sammanslutningar, vilkas verksamhet är av ekonomisk natur. Däremot ha vi icke ansett oss kunna medverka till att allt vad som finns i landet av ideella föreningar, de politiska partierna, fackförbunden, landsorganisationen, nykterhetsorganisationerna, de religiösa samfundet och andra dylika riksorganisationer, i ett enda svep inordnas under lagens bestämmelser, och att detta därtill sker utan att det anförts en enda stavelse till motivering för förslagsställarens och utskottsmajoritetens åsikt i detta avseende.

Propositionens författare har nöjt sig med att understryka behovet av en särskild lagstiftning för att reglera de ekonomiska sammanslutningarnas verksamhet vid krig och krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, som det heter. Det finns i propositionen icke ens den minsta lilla antydning om att det även för de ideella föreningarnas del skulle föreligga ett motsvarande behov. Det konstateras endast kort och gott, att med föreningar avses icke endast ekonomiska föreningar. För övrigt finns det ingenting som ens antyder de ideella föreningarnas existens. Både jag och andra utskottsledamöter ville från början tolka propositionens mening på det sättet, att om ekonomiska sammanslutningar av ett eller annat slag på grund av sin särart icke skulle kunna hänföras till vad man i juridisk mening avser med ekonomiska föreningar, skulle man ändå vilja skapa en säkerhet för att även dessa föreningar skulle kunna falla under lagen. Det väckte därför åtskillig förvåning, när den juridiska expertisen meddelade, att lagen, med den utformning den har fått, skulle kunna tillämpas på alla slag av föreningar utan undantag och således även på de ideella föreningarna överhuvud taget.

För egen del vågar jag icke uttala någon bestämd mening om det berättigade eller oberättigade i att över huvud göra även de ideella föreningarna till föremål för en krigslagstiftning sådan som det här är fråga om. Det kan alldeles säkert anföras skäl både för och emot en sådan anordning. Vad jag finner anmärkningsvärt är, att riksdagen här anmodas att fatta ett till sina konsekvenser så viktigt beslut, utan att själva sakfrågan ens upptages till diskussion. Om det nu har ansetts nödvändigt att begåva de statliga myn-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

digheterna med makt och befogenhet att, när förhållandena anses kräva en sådan åtgärd, såväl till- som avsätta styrelserna i t. ex. landsorganisationen, våra fackförbund och de politiska partierna, så borde man ju också kunna anföra ett enda litet skäl för en sådan ståndpunkt. Nu talas det i stället i propositionen endast om hur nödvändig den här föreslagna lagstiftningen är för sådana samfälligheter, som bedriva ekonomisk verksamhet. Det användes för övrigt ett skrivsätt, som gör, att knappast någon annan människa än en initierad jurist kan fatta, hur långt lagstiftningens verkningar egentligen skola komma att sträcka sig. De ideella föreningarna med sina miljontals medlemmar få således slinka med på en slump eller liksom av en ren tillfällighet. Det är icke underligt, att de ideella riksorganisationerna, som dock spela en så stor roll i vårt moderna samhällsliv, ha opponerat sig emot en sådan behandling.

Utskottsmajoritetens talesmän komma naturligtvis att här framhålla, att även de ideella föreningarna kunna komma att i en kritisk tid behöva det skydd, som denna lagstiftning avser att skänka dessa föreningar. Det är möjligt, att så kan bli fallet. Men vad jag vill framhålla är, att detta ändå icke på något sätt har blivit utrett, och det är minst lika troligt, att de stora riksorganisationer av ideell natur som finnas, därest de skulle tillfrågas om sin mening rörande det skydd, som de härigenom skulle begåvas med, för sin del skulle be alla milda makter bevara dem ifrån det skydd, som lagen skulle komma att ge dem. Jag vet i varje fall, att landsorganisationens ledare undanbe sig detta s. k. skydd. Jag tvivlar nu icke på att den regering, som för närvarande regerar i vårt land, icke skulle komma att missbruka den makt, som lagen skulle lägga i dess händer, men det kan ju även mycket väl tänkas, att om lagen skulle komma att utsträckas till att omfatta även de ideella föreningarna, dessa lagbestämmelser skulle bli ett mycket farligt vapen emot dessa ideella föreningar i händerna på en regering av ett annat kynne än den nuvarande. De händelser som under den sista tiden utspelats i vårt västra grannland borde ju härvidlag ge oss åtskilligt att tänka på.

För min del — och jag tror, att förhållandet är detsamma beträffande de övriga reservanterna — har jag sålunda ingenting emot att frågan om en särskild krigslagstiftning för de ideella föreningarna, och särskilt behovet av en sådan lagstiftning, upptas till prövning. Men det är också möjligt, att en sådan prövning skulle ge till resultat, att en eventuell krigslagstiftning för de ideella föreningarna borde erhålla en helt annan utformning än det lagförslag, som nu föreligger. Det är icke troligt, att den kostym, som nu anpassats efter de ekonomiska föreningarna, skulle visa sig passa även för de ideella föreningarna.

Reservanternas förslag avser att skilja de ideella föreningarna från lagens tillämpningsområde, så att dessa icke skulle komma att beröras av lagstiftningens bestämmelser. Och om, som jag hoppas, riksdagen bifaller detta förslag, kommer lagstiftningen sålunda att gälla för de områden av ekonomiskt samhällsliv, för vilka den är avsedd, medan frågan om den särskilda krigslagstiftningen för de ideella föreningarna kommer att, åtminstone tills vidare, ställas på framtiden. Då jag är övertygad om att detta i dagens läge är den bästa och förnuftigaste lösningen av problemet, så är det klart, att jag i sak yrkar bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. Av formella skäl ber jag emellertid att få ändra det i reservationen ställda yrkandet på det sättet, att jag yrkar, att till 13 § i den av utskottet föreslagna lydelsen måtte fogas ett andra stycke, så lydande: »Vad i denna lag är stadgat skall icke äga tillämpning å ideella föreningar.»

I detta anförande instämde herr *Cruse* och fru *Gustafson*.

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Det förvånar mig, att reservanterna kommit med ett sådant yrkande, som de här framställt. Det mest naturliga och — jag tillåter mig att tillägga — det mest riktiga hade väl varit att yrka återremiss till utskottet. Det yrkande, som framställdes i reservationen, har icke någon gång framställts inom utskottet, och när frågan nu behandlas i kammaren, kommer reservanten, herr Hermansson, med ett annat yrkande, som han säger i sak innebära precis detsamma. Jag har ingen anledning att tvivla på det. Jag tror, att det är riktigt, vad han säger, men jag frågar: Vilka möjligheter finnas för kammaren att bilda sig ett bestämt omdöme om vad som sålunda föreslås.

Detta lagförslag har samma innebörd som tidigare i dag antagna lagförslag och som andra liknande lagförslag, vilka antagits vid tidigare riksdagar. Det är fråga om en fullmaktslag, som skall giva Kungl. Maj:t rätt att under vissa svåra förhållanden vidtaga åtgärder, vilka i viss mån innebära suspension utav gällande lagar och bestämmelser. Jag skall tillåta mig att från trycket läsa upp, vad utskottet säger. Det heter i utskottets utlåtande: »Det föreliggande förslaget avser att möjliggöra sådana jämkningar i gällande föreskrifter, som kunna finnas påkallade för att avhjälpa de hinder, som på grund av krigsförhållanden uppkomma för bolag och föreningar eller andra särskilt bildade rättssubjekt att utöva sin verksamhet. Ändring skall sålunda kunna vidtagas i fråga om ort för styrelsens säte eller för bolagsstämma, föreningssammansättning eller dylikt. Vidare givas regler om komplettering av de förvaltande och kontrollerande organen — styrelse och revisorer — eller annan ändring av organens sammansättning, då detta påkallas av krigsförhållanden. Jämväl i vissa andra avseenden skall avvikelser kunna ske från de gällande bestämmelserna för verksamheten. För lagens sättande i tillämpning fordras förordnande av Kungl. Maj:t.»

För en lekman som mig är det naturligtvis icke möjligt att fullständigt behärska ett sådant område som detta. Såvitt jag förstår, gäller tvisten mellan utskottsmajoriteten och reservanterna emellertid en punkt, beträffande vilken jag anser mig ha fullmakt att taga ställning. Jag har fortfarande den uppfattningen, att en fullmaktslag av detta slag bör giva Kungl. Maj:t rätt att ingripa, icke blott när det gäller bolag och ekonomiska föreningar utan också när det gäller ideella föreningar. Det är här, åtminstone såsom jag fattat saken, icke fråga om att sätta tvångströja på vare sig det ena eller andra slaget av sammanslutningar. Statsmakterna vilja i stället giva respektive sammanslutningar det skydd, som dessa under svåra förhållanden kunna vara i behov av. Det förvånar mig verkligen, att man opponerar sig emot Kungl. Maj:ts förslag med den motiveringen, att det vore olämpligt att sätta tvångströja på de ideella föreningarna. Enighet råder om att lagen är nödvändig för ekonomiska föreningar. Efter att ha erkänt detta komma nu reservanterna och påstå, att lagen icke skulle vara behöflig för de ideella föreningarna. De yttra: »De ideella föreningarnas behov av rättsskydd för extraordinära dispositioner under utomordentliga förhållanden har icke varit föremål för utredning...» Vad reservanterna här sagt är, såvitt jag kan finna, riktigt. Såväl i reservationen som i herr Hermanssons anförande har med allt fog betonats önskvärdheten av att lagförslag, som av Kungl. Maj:t föreläggas riksdagen, förses med en fylligare motivering än den, som beståtts nu förevarande lagförslag. Om att så bör ske, tror jag alla, som sutto med i utskottet vid behandlingen av detta ärende, äro ense. I den svenska riksdagen äro vi vana vid, att propositioner motiveras så utförligt, att man icke behöver gissa sig till motiven. Vid genomläsningen av nu förevarande proposition kom jag att

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

tänka på ett yttrande, som ett statsråd vid ett visst tillfälle fälde till mig, då jag beklagade mig över, att en proposition icke försetts med tillräckligt utförlig motivering: »Så mycken fantasi trodde jag väl ändå, att utskottets ledamöter hade, att de, även om det inte står skrivet i propositionen, kunde tänka ut, hur det skulle vara.»

Det kan inte hjälpas, att vi här måste låta fantasien spela. Utskottsmajoriteten har kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t har rätt i att det behövs bestämmelser, inte bara för ekonomiska föreningar, sparbanker etc., etc., utan även för ideella föreningar.

Reservanterna yttra i sin framställning: »Då de ideella föreningarnas verksamhet icke är eller varit reglerad genom särskild lagstiftning, synes anledning icke nu föreligga att låta den föreslagna beredskapslagen innefatta jämväl ideella föreningar.» Med anledning härav vill jag erinra om, att lagen såväl enligt utskottets som enligt reservanternas förslag skulle vara tillämplig även beträffande stiftelser. Angående stiftelser finnas bestämmelser i lagen om aktiebolag-, pensions- och andra personalstiftelser och i lagen om tillsyn över stiftelser, men i övrigt har icke stiftelsers verksamhet reglerats genom lagstiftning. Den omständigheten, att man icke har någon särskild lagstiftning för ideella föreningar, utan beträffande dem ansett det räcka med vad stadgarna kunna innehålla om föreningarnas organisation och verksamhet, utgör icke något skäl emot antagandet av särskilda bestämmelser för en nödsituation, d. v. s. en situation, som förvisso alls icke behandlas i stadgarna. Det är klart, att just frånvaron av lagbestämmelser gjort, att man icke i propositionen kunnat peka på några konkreta fall, då svårigheter uppstått. Såväl ideella föreningar som stiftelser ha ekonomiska angelägenheter, vilka måste skötas. Det ligger i de ideella föreningarnas eget intresse, att skötseln av deras ekonomiska angelägenheter icke lägges för fädot. Likaväl som för en stiftelse är det för en ideell förening nödvändigt att ha ett organ, som kan handhava dess ekonomiska angelägenheter. För en ideell förening kan under krigsförhållanden hinder uppstå för att hålla föreningssammanträde på i stadgarna bestämd ort, för att utfärda kallelser på föreskrivet sätt etc. En ekonomisk förening kan, på grund av att styrelseledamöternas mandat utgår eller på grund av att styrelseledamöter avgå i förtid, upphöra att vara beslutför under det att så extraordinära förhållanden råda, att det icke är möjligt att i vanlig ordning komplettera styrelsen. Härav framgår klart nyttan och nödvändigheten av, att ifrågavarande lagstiftning även gäller ideella föreningar. Vad särskilt de fackliga organisationerna beträffar, så ha de stora ekonomiska intressen att tillvarataga. Det föreligger enligt mitt förmenande för dessa organisationer ett mycket stort behov av bestämmelser, som underlätta deras fortvaro under krigsförhållanden. Detsamma kan också sägas exempelvis om åtskilliga stora nykterhetsorganisationer.

Reservanternas argumentation riktar sig inte alls mot de paragrafer i lagen (2—6 §§), som erbjuda föreningarna en hjälp i dessa svårigheter, och ej heller mot exempelvis bestämmelserna i 10 §. Jag kan inte heller förstå, varför de ideella föreningarna skulle uteslutas från denna förmån.

Vad reservanternas betänkligheter främst tyckas rikta sig emot är innehållet i 7 §. Jag skulle för min del lättare förstått, om reservanterna yrkat, att 7 § skulle utgå. Jag vill inte därmed ha sagt, att jag anser, att det skulle vara befogat att framställa ett sådant yrkande. Styrelsen för en politisk eller facklig organisation kan under sådana extraordinära omständigheter, som i denna paragraf åsyftas, väl tänkas komma i den situationen, att den är fullkomligt ur stånd att fullgöra sitt uppdrag. Den kan också bli bunden till

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

händer och fötter av densamma ovidkommande intressen. Det är väl i sådant fall i högsta grad välkommet, att en sådan styrelse kan ersättas med en ny, som är bättre ägnad att tillvarata organisationens intressen. Jag vill påpeka, att det uttryckligen sagts ifrån i 7 §, att denna styrelse ej skall sitta längre än till dess organisationen ånyo kan taga sitt öde i egna händer. Detta — att organisationen tager sitt öde i egna händer — kan också underlättas genom att lagens övriga regler bereda möjlighet för organisationen att utse ny styrelse med bortseende från vissa stadgebestämmelser som kunna bli svårtillämpliga i krigstid.

Herr talman! Jag har tillåtit mig att framföra denna motivering till den kraft och verkan den hava kan. Såsom detta ärende nu ligger till, räknar jag icke med, att utskottets förslag kommer att segra. Det troliga är, att ett förslag av ungefär det innehåll, som herr Hermansson utformat, kommer att bli av riksdagen bifallet. För min del skall jag icke alls bli ledsen, om så sker, ty jag förstår, att goda skäl kunna anföras för att man, när man är oense om en sak, ställer dess behandling på framtiden. Visar det sig, att det behövs bestämmelser, så får frågan tagas upp på nytt. Jag har velat på sätt som skett komplettera den motivering, som återfinnes i utskottets utlåtande, för att ådagalägga, att utskottet, som prövat Kungl. Maj:ts förslag och funnit det acceptabelt, icke stökat undan sin prövning på några korta minuter utan på saken nedlagt allt det arbete, som varit erforderligt, för att utskottet skulle kunna bilda sig ett omdöme. Jag har alltjämt, herr talman, den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag med av utskottet föreslagna ändringar är sådant, att det borde kunna antagas av kamrarna. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det lagförslag, som nu är föremål för kammarens behandling, ingår som ett led i den omfattande beredskapslagstiftning, vilken i vårt land genomförts under de senaste månaderna. Redan på ett tidigt stadium av krisen infördes särskilda lagregler, avseende att reglera vårt rättegångsväsende under utomordentliga, av krig eller krigsfara föranledda förhållanden, och tidigare i dag har kammaren antagit ett lagförslag, som åsyftar att möjliggöra ett praktiskt ordnande under sådana förhållanden, såväl av den administrativa statsförvaltningen som av den kommunala förvaltningen. Det förslag, som vi nu behandla, gäller rent privata företag, och det avser att skapa möjligheter att i en utomordentlig situation administrera sådana företag. Lagstiftningen tager närmast sikte på företag, som driva en direkt ekonomisk verksamhet: bolag, sparbanker, ekonomiska föreningar o. s. v. Av såväl motiveringen som lagtexten framgår klart, att det främst är den ekonomiska verksamheten, som lagstiftningen här tagit sikte på. Det är självfallet, och därom har det icke heller inom utskottet rätt delade meningar, att vi behöva en beredskapslagstiftning för rent ekonomiska företag. Utskottsmajoriteten har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag med blott några smärre justeringar: det gäller dels en utvidgning utav de ekonomiska företagens område, dels ett förtydligande av förutsättningarna för tillämpningen av 7 § och dels en förändring, som innebär, att beslutanderätten enligt 7 § skall läggas i Kungl. Maj:ts hand. Mot de justeringar, som utskottsmajoriteten föreslagit, finns från regeringens sida icke något att erinra. Det är heller icke dessa justeringar tvisten gäller, utan tvisten gäller den fråga, som upptagits av reservanterna, frågan huruvida de ideella föreningarna skola innefattas under denna lagstiftning eller icke. Det kan, som herr Lindqvist nämnde, naturligtvis anföras skäl både för och emot reservanternas ståndpunkt. Ett skäl, som talar för, att man

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

bör taga med även de ideella föreningarna, är att gränsdragningen mellan ideella och ekonomiska föreningar i vår lagstiftning icke är särskilt klar. Denna lag vill, som jag redan flera gånger framhållit, skydda ekonomiska företag. Även föreningar, som bära namnet ideella föreningar, kunna hava en mycket omfattande ekonomisk förvaltning, ehuru de icke bedriva ekonomisk verksamhet i lagstiftningens mening, och därför finns det ideella föreningar, för vilka det föreligger ett lika starkt behov av en sådan här lagstiftning som för rent ekonomiska föreningar. Det kan också, som jag nämnde, anföras skäl emot. Det huvudsakliga skäl, som kan anföras emot, är att vi i vår rätt överhuvudtaget icke ha någon lagstiftning om ideella föreningar. Hela föreningsrätten för ideella föreningar har byggts upp i praxis, och vi ha i vår lagbok knappast en skriven rad om ideella föreningar. Det kan då med visst fog sägas, att när man icke i övrigt ansett det nödvändigt att reglera de ideella föreningarnas verksamhet, så skulle det också vara onödigt att för utomordentliga förhållanden vidtaga en reglering beträffande dessa föreningar. Man kan göra gällande, att när man rätt sig med praxis under normala tider, så kan man reda sig med praxis även under svåra förhållanden. Man kan också erinra om, att man, om man tager med de ideella föreningarna, onekligen får med en hel grupp föreningar, som icke alls ha någon egentlig ekonomisk förvaltning utan som, på sätt namnet antyder, ha ett rent ideellt syfte och en rent ideell verksamhet. De höra ju inte direkt hemma under denna ekonomiska lagstiftning. Jag vill härvidlag endast säga, att det från regeringens synpunkt sett icke är någon hjärtesak, vilken väg man går, om man följer reservanterna eller utskottsmajoriteten. Även om man följer reservanterna, så har man genom denna lagstiftning fått det väsentliga, som man velat uppnå med densamma, nämligen ett skydd för rent ekonomiska företag. Jag kan förstå, att det på vissa håll uppstått oro för vart denna lagstiftning skulle kunna leda, om man toge med de ideella föreningarna. Om man nu stannar vid, vad alla äro ense om, eller att införa bestämmelser beträffande ekonomiska föreningar och med dem jämställda sammanslutningar, om således kammaren bifaller reservationen, så får regeringen taga under övervägande, huruvida särskilda lagregler kunna vara erforderliga för ideella föreningar. Frågan om de ideella föreningarna bör alltså icke anses slutligen avgjord, även om de nu uteslutas.

Med detta har jag endast velat säga, att det för regeringen är tämligen likgiltigt, om man går den ena eller andra vägen. Det väsentliga är, att vi få ett beslut om det som är det mest betydelsefulla i denna lagstiftning.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! När statsrådet Bergquist argumenterade för denna lagstiftning, underströk han visserligen, att man behövde lagen, men han gick icke in på frågan, varför man behövde lagen. I varje fall erkände han, att det kan anföras skäl både för och emot. Inför ett så övertygande argumenterande för regeringens proposition skulle det icke förvåna mig, om kammaren i denna fråga intog en ståndpunkt, rakt motsatt regeringens. Motivering för lagstiftningen är oklar. Det har berättats mig, hur man i medkammaren argumenterat för och emot denna lagstiftning. Därvid har man tolkat bestämmelserna så, att om under krig Haparanda skulle ockuperas, skulle man kunna förlägga en bolagsstämma, som skulle hållits där, till Torneå, d. v. s. till en stad i främmande land. Om Malmö skulle ockuperas, borde man försöka rädda Malmös sparbanks egendom genom att transportera den till ett icke ockuperat område. Jag misstänker, att om bankens förmögenhet nedlagts i fastigheter i Malmö, så spelar det en ganska liten praktisk roll, om inteckningar och andra värdepapper transporteras till annan ort. Bara detta visar ju,

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

att den motivering, som man visserligen icke nedskrivit i propositionen, men som man enligt utskottets talesman, herr Lindqvist, får tänka sig in i, är minst sagt oklar.

Jag för min del är motståndare till hela denna lagstiftning. Jag anser, att det väsentliga i densamma är 7 §. Enligt denna paragraf kunna myndigheterna både tillsätta och avsätta styrelseledamöter och suppleanter i de mest skiftande slag av sammanslutningar. Det erkänner ju också utskottet i sina kommentarer, i det det förklarar, att stadgandet innebär ett långtgående ingripande i dessa privata sammanslutningars verksamhet. Det är alltså — även om motiveringen är svävande, när den icke är obefintlig — klart, att det ändå är fråga om principiellt mycket starka medgivanden om att överlämna i regeringens hand en fullmakt, som för de officiellt antydda syftena ej kommer att ha någon praktisk betydelse, men som i vissa andra fall kan få en mycket stor praktisk betydelse och mycket långtgående konsekvenser.

Jag menar, att man bakom masken av vakthållning kring de olika ekonomiska sammanslutningarnas och deras medlemmars intressen skaffar myndigheterna en fullmakt att ingripa i vilka sammanslutningars verksamhet som helst. Vad skulle det vara för ingripanden? Ja, herr Hermansson, som är reservant, har talat om, att man kan ju tänka sig, att det är fullständigt befogat att ingripa mot styrelsen i en sparbank. Jag kan också tänka mig det. Exempelvis har regeringen uttalat sig för att man kanske blir tvingad att övergå till tvångslån. Det är möjligt, att styrelsen för en sparbank icke vill vara med på att insätta sparbankens medel i dylika tvångslån. Då har ju, herr Hermansson, regeringen skaffat sig fullmakt att avsätta en sådan styrelse och tillsätta en styrelse, som verkligen får möjlighet att använda pengarna på det sätt, som man tillärnar.

Jag tror därför, att redan när det gäller dessa ekonomiska sammanslutningar det kan anföras åtskilliga betänkligheter från dem, som äro intresserade av dessa, betänkligheter som visa, att så där solklart är det absolut icke, att man här skall skapa fullmakt att ingripa även i ekonomiska sammanslutningars verksamhet.

Men denna fråga är för ögonblicket icke den, som egentligen har föranlett min opposition. Orsaken till mitt missnöje gäller, att denna fullmakt kan brukas mot arbetarorganisationerna. Fackföreningarna förvalta ju väldigt stora penningssummor, och deras verksamhet är ju av mycket stor betydelse för den svenska arbetarklassen. I handen på en regering, som vill komma åt dessa fackföreningar eller vill inrikta deras verksamhet på ett annat sätt, exempelvis som man gjort i vissa länder, eller vill taga hand om deras egendom, såsom man också gjort i vissa länder, ger ju en sådan här fullmaktslag den legala möjligheten och rätten att utan lagändring och utan att göra något särskilt väsen av saken bara ingripa och säga: Vi ha en beredskapslagstiftning som möjliggör för oss att göra detta. — Då möjliggör den också att ingripa mot politiska och andra ideella organisationer. Rent teoretiskt är det ingenting som utesluter, att en regering i detta land skulle kunna tillsätta professor Bagge som ordförande för kommunistiska partiet genom en sådan här lagstiftning.

En lagstiftning, som ger regeringen en sådan fullmakt att ingripa mot arbetarnas organisationer, mot deras fackföreningar, mot deras politiska organisationer och att avsätta deras i demokratisk ordning valda styrelser, en sådan lagstiftning kan ej motiveras ur demokratiska synpunkter. Man kan icke heller motivera den med hänsyn till att det kan uppstå särskilda situationer. En sådan situation kan man tänka sig, nämligen att man här hastigt

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)
och lustigt genomför en reaktionär statskupp eller skärper kursen väsentligt åt höger och använder dessa fullmakter då — men också endast under dessa omständigheter.

Sedan skulle jag vilja till reservanterna, som här mena, att det kan vara mycket väl motiverat att ingripa mot ekonomiska sammanslutningar, säga, att exempelvis arbetarnas tryckeriföretag äro ekonomiska sammanslutningar, som utan tvivel falla under denna bestämning, men som i realiteten äro utan tvivel ideella sammanslutningar. Ty om arbetarna köpa aktier i ett tryckeriföretag, göra de det ej för att få någon utdelning. Det är icke för dem fråga om en ekonomisk spekulatjon. Det är närmast för dem fråga om en form, vari de tillskjuta penningmedel för att tjäna vissa ideella syften. Med denna fullmakt äger ju regeringen möjlighet att ingripa mot dessa formellt ekonomiska — och i viss mån i sin verksamhet naturligtvis ekonomiska — sammanslutningar men reellt, till sitt syfte ideella företag. Därför kan jag icke heller vara med på reservanternas ståndpunkt. Jag anser för min del, att både reservationen och utskottets förslag böra avslås av riksdagen.

När man för att motivera denna lagstiftning, som måste karakteriseras som reaktionär till sina konsekvenser, bara åberopar sig på, att man måste ha litet fantasi, har man givit själva lagstiftningen ett sådant underbetyg och själva sitt eget ståndpunktstagande ett sådant underbetyg, att det skulle förvåna mig på det allra högsta, om riksdagen på en sådan argumentation skulle svälja detta till sina konsekvenser ganska allvarliga förslag.

Herr Lindqvist vet icke, om utskottsmajoriteten tagit fel, när den antar, att denna lagstiftning behövs. Jag vet det för min del. Jag är alldeles säker på, att i varje fall de, som vilja företråda demokratiska ståndpunkter och arbetarnas synpunkter, på denna punkt ha tagit grundligt fel, när de följt regeringen och dess förslag.

Med dessa små randanmärkningar ber jag att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som reservationen.

Fröken Andersson: Herr talman! Om vi i majoriteten i utskottet förut voro tveksamma, måste jag för min del säga, att jag blivit ännu mera tveksam om det hela, sedan jag i dag hört reservanternas motivering för ett undantagande av de ideella föreningarna från denna lagstiftning. När vi fingo saken framställd för oss i utskottet, så fattade åtminstone jag för min del hela frågan på det sättet, att här var det fråga om en skyddslag, helt enkelt en skyddslag, som skulle vara av intresse icke bara för hela samhället utan också för de föreningar det här gäller. Jag kan referera till innehållet i 7 §, där det i Kungl. Maj:ts version står, att om hinder uppkommit för en styrelse att vid fullgörandet av sitt uppdrag rätt tillvarataga bolagets, föreningens eller sparbankens intressen, äger o. s. v. Om det nu är så, att en ideell förening kommit i det läget, att dess styrelse icke rätt — det finnes en ändring från utskottets sida beträffande denna del av paragrafen — kan tillvarataga föreningens intressen, begriper jag ej, vad det skulle vara för fel, att denna förening också åtnjuter det skydd, som jag fattat var meningen med detta även när det gäller en ideell förening. Jag menar således, att precis samma motivering, som finnes när det gäller de ekonomiska föreningarna, finnes också, när det gäller de ideella.

Nu har man sagt, att frågan icke är utredd: förslaget har icke varit på remiss. Nej, det har det ej. Lagförslaget har icke varit på remiss vare sig hos de ideella föreningarna eller, såvitt jag har mig bekant, hos de ekonomiska föreningarna. I den delen är parallellen fullständig. Jag anser, att det i dag inga-

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

lunda har förebragts någon som helst saklig motivering för att undantaga dessa ideella föreningar från lagstiftningen.

Nu säger statsrådet Bergquist, att det gäller den ekonomiska sidan av saken. Nu kan man, framhålles det, om man följer utskottsmajoritetens förslag, få med sådana föreningar, som just icke ha något ekonomiskt intresse, åtminstone icke något nämnvärt sådant, om jag fattade framställningen riktigt. Nu är det emellertid så, att detta, såsom också betonats, är fråga om en fullmaktslag. Det ankommer sålunda på Kungl. Maj:t att taga ställning till, huruvida lagen skall tillämpas eller ej. Det är möjligt, att jag har fel; men jag föreställer mig i alla fall, att Kungl. Maj:t skulle icke tillämpa lagen på sådana föreningar, som rimligtvis icke höra hemma under densamma. Åtminstone fingo vi, om jag minnes rätt, det framställt så i utskottet, att det är visserligen flytande gränser mellan föreningarna, men det är icke partout givet, att alla föreningar måste komma med i svepet.

När jag personligen tagit ställning till frågan, har jag utgått från den ledande synpunkten, att det är fråga om ett skydd. Det blir en möjlighet för Kungl. Maj:t att vid de extraordinära tillfällena, som äro förutsatta i lagen, ingripa, nota bene till *skydd* för dessa föreningar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Det har ju redan tidigare här sagts ifrån, att det reservanternas yrkande, som finnes vidfogat utskottets utlåtande, icke är riktigt detsamma som framställdes i utskottet. Jag har be-
gärt ordet för att få säga några ord med anledning av just de där olika yrkandena.

Jag anser nämligen, att när man under utskottsbehandlingen ställt ett bestämt yrkande skall man också vidhålla det sedermera även i reservationen och icke ställa de övriga ledamöterna av utskottet inför någonting fullständigt nytt, när frågan skall behandlas i riksdagen.

Här har under utskottsbehandlingen yrkats på att 7 § skulle utgå. Jag tycker, att man skulle ha vidhållit det yrkandet och icke ändrat det på så sätt, att i en annan paragraf skulle beslutas om att lagen skulle gälla endast ekonomiska föreningar.

Man kan emellertid starkt ifrågasätta, om icke man varit en liten smula för rädd för denna lagstiftning, därför att det är ju först och främst meningen, att den skall tillämpas blott under utomordentliga förhållanden, i krig eller krigsfara, och att den sålunda icke skall kunna införas när som helst, såsom herr Hagberg i Luleå syntes åsyfta. Man har varit en smula för rädd för denna lag, tror jag, alldeles i onödan, därför att man tänkt sig, att den sittande regeringen skulle kunna tillgripa denna lag och i kraft av densamma avsätta styrelserna för de ekonomiska föreningarna och handla ungefär som den själv ville med organisationernas medlemsmaterial.

Jag har emellertid fattat hela denna lagstiftning från en helt annan synpunkt. Jag har ansett — och jag tror också att det är alldeles riktigt — att lagen tillkommit därför, att man vid exceptionella tillfällen skall kunna få ett stöd och en hjälp i denna lag. Detta stöd kan också komma att behövas för de ideella organisationerna, även om det kanske icke kan användas på samma sätt och lika ofta som för de ekonomiska föreningarna.

Om man tänker sig ett sådant fall, att Sverige skulle bli indraget i krig och någon del av landet skulle bli helt hastigt ockuperad — vilket ju ej är utslutet under nuvarande krig — skulle en styrelse för en facklig organisation, som befinner sig inom det område som ockuperats, kunna bli helt och hållet

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

avstängd från det övriga landet och icke kunna giva sina medlemmar råd och anvisningar i erforderliga ting. Det kan också tänkas, att den ockuperande makten kommer att föreskriva villkor för denna styrelse och att denna styrelse sålunda handlar i ofrihet och tvingas att giva sådana order till sina medlemmar ute i landet, som icke kunna vara till gagn vare sig för organisationen eller för nationen. Jag tror, att man vid ett sådant tillfälle kunde vara glad åt att det finnes möjlighet att sätta denna styrelse utanför det hela, åtminstone under den tid som det toge för organisationen att skaffa sig en ny styrelse på stadseenligt sätt.

Det finnes ju inom de flesta ideella organisationer, åtminstone dem av facklig karaktär, bestämmelser i deras stadgar, som noga reglera, hur ett styrelseval skall tillgå, vilka sammankomster, som ha rättighet att utse sådan o. s. v. Jag föreställer mig, att medlemmarna ute i landet, som äro vana vid en sådan ordning, få litet svårt att vid eller i den första överrumplingen sammankalla en extra kongress eller sammankalla till ett extra möte, där en styrelse kan utses. Det är kanske därför helt enkelt nödvändigt att ha en sådan bestämmelse som den i 7 §.

Jag är emellertid också på det klara med, att en sådan lagstiftning givetvis kan missbrukas och att den kan missbrukas på ett mycket allvarligt sätt, till och med ännu allvarligare än vad herr Hagberg i Luleå förmenade. Men det han skisserade upp räcker kanske för att belysa ett missbruk och räcker mer än väl. Om det är en sådan regering, som sitter vid makten i detta land och som önskar missbruka en sådan här lagstiftning, gissar jag, att denna regering också skaffar sig de lagar och förordningar den behöver för att kunna sätta alla de ideella organisationerna ur spelet. Man har ju sett och hört från Norge, att det tar icke så särdeles lång tid att skaffa sig förordningar, som giva rätt och möjlighet att förfara med både ideella organisationer och andra ungefär hur man behagar. Följaktligen kan ju sådant riskeras också här, därest det värsta skulle komma att inträffa, nämligen att hela landet bleve ockuperat av en annan makt.

Det har ju tidigare här sagts, att det hade varit bäst, om hela utlåtandet hade blivit återremitterat till utskottet. Eftersom ett sådant yrkande icke direkt ställts, kan jag heller icke ansluta mig till det, utan jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindahl: Herr talman! Efter den kraftiga hjälp, som reservanterna helt oväntat erhö, är naturligtvis allt fäktande från utskottsmajoritetens sida tämligen fåfängt. Jag vill emellertid säga några ord för att ingen skall behöva tro, att mitt eller någon av de andras ståndpunktstagande i denna fråga har varit dikterat av någon vilja att på något sätt komma de ideella föreningarna till livs. Vi ha inom utskottsmajoriteten i stället ansett, att ideella föreningar representera så stort värde i det moderna samhället, att de tarva minst lika säkert rättsskydd som någonsin de ekonomiska sammanslutningarna.

När man från reservanternas sida förklarar, att man icke vill vara med om detta för de ideella föreningarna, frågar man sig blott, varför man icke tidigare satt stopp. Fullmaktslagar ha redan antagits i det oändliga. Reservanterna ha varit med om att acceptera fullmaktslagar, när det gällt det ekonomiska livet. De ideella föreningarna och det ekonomiska livet äro båda två mycket viktiga faktorer i det nuvarande samhällslivet. Man måste därför fråga sig, varför man från reservanternas sida undantager blott ideella föreningar. Det finns en del stora landsomfattande organisationer, vilka samti-

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

dig som de ha en ekonomisk uppgift också ha en uppgift, sammanfallande med den de föreningar ha, som vi närmast tala om, nämligen de politiska och fackliga. Jag hänsyftar då på Kooperativa förbundet. Det är en ideell organisation, men det har också ekonomiska förbindelser med femtusen försäljningsställen i landet. Centralen finns i Stockholm. Ändå ha reservanterna ansett, att för Kooperationens vidkommande kan en sådan fullmaktslag antagas, men icke när det gäller fackliga, politiska eller religiösa sammanslutningar.

Vi ha trott, att denna lag skulle betyda ett rättsskydd även för ideella organisationer. Herr Lindberg i Stockholm beskriver för oss, huru det kan bli, om en ockupation genomföres och, för att taga ett exempel, landsorten avskiljes från huvudstaden, där den högsta ledningen i respektive organisationer finns. Kan det icke tänkas, att med hänsyn till den ideologiska trumeld, med vilken kriget för närvarande föres mot civilbefolkningen, det kan vara en trygghet för dessa organisationer att med tillhjälp av Konungens troman kunna upprätthålla ordningen inom respektive organisationer? Det kan mycket väl tänkas, att krafter komma i rörelse, som spoliera organisationernas verksamhet. I det moderna kriget är det ju ändå icke blott soldaterna vid fronten som göra det möjligt för ett land att försvara sig mot en fiende, utan också soldaterna på hemmafronten — alla dessa som arbeta på olika verksamhetsområden. Jag menar därför, att det är viktigt, att demokratin kan hålla ett grepp över organisationerna. Det kan tänkas, att element komma in i dessa organisationer, som göra det ogörligt för en landsända att skapa den sammanhållning man behöver, avskuren som man är från huvudorganisationen.

Man har här talat om Norge och anført detta land som ett avskräckande exempel. Är icke Norge alldeles särskilt bevis på att, även om det icke finns några sådana lagar, den ockuperande makten genomför sin organisation efter sina speciella linjer? Jag tror för min del, att om ett land blir ockuperat, skapar den ockuperande makten, vilken lagstiftning som tidigare än är rådande, den ordning som den vill skall gälla.

Vad sedan beträffar herr Hagbergs i Luleå klagovisor rörande detta lagförslag äro de litet malplacerade, därför att han ju företräder en åskådning, som faktiskt går in för att lagar efter dessa linjer skola vara den normala ordningen i ett samhälle. Herr Hagberg i Luleå med sitt lilla parti är i stort sett på den säkra sidan, vad som än kan inträffa. Det kan till och med tänkas, att han blir upphöjd till högste ledare för statspartiet, om någonting utifrån skulle inträffa, som förhjulper denna åskådning till seger. Om någon annan åskådning skulle tränga sig på gamla Sverige, är det möjligt, att den berömda pakten räddar herr Hagberg i Luleå och hans parti.

Herr talman! Jag vill med detta icke ha sagt, att den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten intager, är så märklig, att vi betrakta det såsom en hjärteangelägenhet, att den blir antagen av riksdagen. Det torde emellertid vara skäl i att man ändå här poängterar, varför man har denna uppfattning, när det gäller ifrågavarande lagstiftning, och varför man anser, att även ideella organisationer i en utomordentlig situation kunna vara i behov av det rättsskydd, som lagen utan tvivel ger. Jag vill därför för min del yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hermansson** i Norrköping: Herr talman! Sedan utskottsmajoritetens talesmän med sina långrandiga anföranden nu nästan lyckats tömma kammaren, tjänar det icke så värst mycket till att orda vidare i denna sak, men jag anser mig ändå ha skyldighet att säga ett par ord med anledning av de anföranden, som här hållits. Jag kan med andra ord icke underlåta att ge några

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

repliker till de talare, som nyss haft ordet, och jag ber då att få börja med fröken Andersson — damerna först! Fröken Andersson sade, att om hon tidigare varit tveksam om vilken ståndpunkt hon borde intaga beträffande detta ärende, så hade hon efter det anförande, som reservanten hållit, kommit till en betydligt större klarhet. Jag vill på detta endast svara, att jag är mycket glad åt att jag kunnat bidra till att föra fröken Andersson in på den väg, hon själv anser vara den rätta och medverka till att hon således icke längre behöver känna sig tveksam.

Det har av olika talare här sagts en hel del om den ovisshet rörande själva sakfrågan, som skulle ha präglat reservanternas uppträdande i utskottet. Man har sagt, att det icke ställdes något direkt yrkande med samma formulering som det av reservanterna sedan gjorda yrkandet. Det är alldeles riktigt, att reservanterna i utskottet icke framställde precis samma yrkande som i den skriftliga reservationen. Herr Strand yrkade nämligen avslag på 7 § med den motiveringen, att han därigenom skulle erhålla rätt att avgiva den reservation, som senare skulle närmare utformas. Jag anser för min del, att ett sådant förfaringsätt från reservanternas sida icke kan ge anledning till klander. Jag erkänner också gärna, att jag icke gick till behandlingen av detta ärende med någon förutfattad mening. Jag har hela tiden försökt att sätta mig in i frågan och har också mycket noga övertänkt densamma, innan jag fattade min ståndpunkt. Om nu utskottsmajoriteten betraktar ett sådant tillvägagångssätt som klandervärt, får det väl tydas på det sättet, att utskottsmajoriteten lyckats utan någon större möda komma till klarhet om att propositionen utan vidare borde bifallas. Jag överlämnar emellertid till kammarens ledamöter att själva avgöra, vilken av dessa metoder som kan vara mest värd att rekommendera.

Jag yttrade i mitt första anförande, att det icke vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtande hade framförts ett enda skäl såsom motivering för att även de ideella föreningarna skulle inordnas under lagen. Nu ha både herr Lindberg i Stockholm och herr Lindahl och andra i debatten försökt framföra argument, som skulle motivera deras ställningstagande för propositionen. För min del måste jag emellertid säga, att frågan detta till trots förefaller mig vara precis lika outredd som tidigare, samtidigt som jag måste framhålla, att det hade varit bättre, om utskottsmajoriteten i sitt utlåtande hade lagt fram några av de skäl, med vilka man nu har belastat andra kammarens protokoll.

Efter det anförande, som hölls av statsrådet Bergquist, varigenom frågan blev på ett ypperligt sätt belyst, finns det icke någon anledning för mig att ingå på enskildheterna i förslaget. Jag vidhåller således det yrkande, som jag tidigare har framställt.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! I anledning av de repliker, som rikstatts till mig, skall jag be att få säga några ord. Jag vänder mig då först till herr Lindberg i Stockholm. Han anförde, att denna lag icke kan utnyttjas när som helst, och fattade jag honom rätt, hade han gått med på förslaget därför att lagen endast skulle gälla vid krig eller krigsfara. Det står verkligen i första paragrafen, att lagen skall kunna träda i kraft »vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Detta kanske framstår såsom någon slags trygghet för herr Lindberg, men jag menar, att just denna bestämmelse tyder på att meningen är, att lagen skall användas nu. Det finns nämligen också andra fullmaktslagar, som ha antagits och som äro avsedda att nyttjas under krig eller krigsfara eller av krig föranledda förhållanden, och dessa lagar ha redan trätt i kraft. Jag erinrar blott om lagen om transportförbud för vissa

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar
m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)*

tidningar. Enligt min uppfattning lönar det sig icke att spekulera över vad som kan hända den gång i framtiden, när den nuvarande mer eller mindre kroniska krigssituationen har upphört. Jag menar därför, att det väsentliga i detta fall är, att man skapar en lag, som kan användas under detta år och troligen också under nästföljande år, ty så länge dröjer det nog, innan kriget är slut. Att alltså som herr Lindberg trösta sig med denna brasklapp förefaller mig minst sagt långsökt.

Herr Lindberg i Stockholm anförde också såsom argument för att han kunnat acceptera lagen, att man kan tänka sig, att en styrelse kan tvingas ge order mot sin vilja. Han syftar därvid givetvis på exemplet från våra grannländer, där en styrelse i ett ockuperat område av ockupationsmyndigheterna tvingas att utfärda vissa bestämmelser. Jag kan emellertid icke inse vad denna lag kan ha för praktisk betydelse för att förhindra något sådant. Vi kunna ju ta fallet Norge. Norges lagliga regering och kungahuset befinna sig i utlandet och ha icke erkänt den förändring, som har ägt rum i Norge. Om nu exempelvis ledningen för en betydelsefull organisation i Norge ger ett besked till sina medlemmar, så har det ju ingen praktisk betydelse, om den lagliga regeringen i ett fjärran land säger, att den icke kan godkänna det, och som följd härav beslutar att avsätta ledningen i fråga och tillsätta en ny ledning. För det praktiska exempel, som herr Lindberg valt, kan denna lagstiftning alltså icke få någon som helst betydelse.

Herr Lindberg erkände sedan, att lagen kan missbrukas, exempelvis om en annan regering får hand om den. Jag delar nu icke herr Lindbergs uppfattning om att denna regering är så värst demokratiskt renlärig — jag tycker den har lärt sig en hel del av icke demokratiska regimer och även praktiserat deras metoder — men alldeles oavsett detta kan jag icke inse vad herr Lindberg har för garanti för att icke Sverige inom mycket kort tid har en annan regering. Regeringar äro ju icke nu för tiden några eviga skapelser. De byta både medlemmar och huvudstäder ganska hastigt och lustigt i dessa tider. Argumentet, att denna lagstiftning endast kan bli farlig i en annan regerings händer, är följaktligen med hänsyn till det labila läget ytterligare ett argument emot denna lagstiftning.

Ja, säger herr Lindberg, men om det bli en sådan regering, skapar den nog lagar i alla fall. Det är klart, att den gör det, men varför skola vi i förväg skapa lagar åt en sådan regering? Jag tycker det är fullkomligt huvudlöst. Även om man vet, att en sådan regering kommer att skapa en mängd reaktionära lagar, kan det väl icke vara något skäl för att Sveriges riksdag i förväg skall jämna marken för en dylik regering och som en slags Johannes döparen bereda jordmånen och göra allting klart för denna regering, när den kommer.

Herr Lindahl sade, att lagen kan nyttjas mot vissa krafter inom ideella organisationer. Jag frågar mig genast vad det kan vara för krafter. Om exempelvis inom landsorganisationen en mäktig opinionsrörelse uppstår, som kräver, att man skall taga krafttag för att bevara arbetarnas levnadsstandard, och om landsorganisationen säger: »all right, det är medlemmarnas vilja och vi skola gå till kamp», så kan alltså enligt herr Lindahls motivering regeringen bara säga, att den nuvarande ledningen i landsorganisationen står under främmande inflytelser och därför måste vi tillsätta en ny ledning, exempelvis direktören för arbetsgivarföreningen eller någon annan, som man kan lita på icke kommer att påverkas av dessa främmande inflytelser. Detta är minst sagt ett underligt argument för en så vittgående lagstiftning som denna.

Herr Lindahl hävdade, att jag från mina utgångspunkter ju har strävat

Förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar m. fl. vid krig eller krigsfara m. m. (Forts.)

efter att skapa en sådan lagstiftning och att jag skulle komma att införa sådana lagar, om jag komme i den belägenheten, att jag kunde påverka den kurs, som skall föras här i landet. Jag skulle vilja säga, att alldeles oavsett den politiska utvecklingen kommer jag att betacka mig för lagar, som rikta sig mot arbetarorganisationerna. Om det i detta land en dag skulle bli fråga om en socialistisk ordning, så kommer icke denna socialistiska ordning att uppbyggas och grundläggas med en lagstiftning, som riktar sig mot arbetarnas organisationer, utan den kommer i stället att genomföra en lagstiftning, som så mycket som möjligt säkrar arbetarorganisationernas demokratiska frihet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Hermansson i Norrköping; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes likväl av herr Hermansson i Norrköping, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) avgivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Hermansson i Norrköping.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgåvos 50 ja och 71 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Hermansson i Norrköping.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1—3 §§ förordningen den 9 maj 1924 (nr 118)

med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 118, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat m. m. för postverkets motorfordon, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Denna inbjudan blev av andra kammaren antagen.

§ 10.

Föredrogs och hänvisades genast till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 48, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat m. m. för postverkets motorfordon.

§ 11.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående vissa anläggningar vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en mejerianläggning å Ljusnedals bruksegendom;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående inköp av vissa handelsfartyg för flottans räkning.

§ 12.

Herr *Hage* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Denna motion remitterades genast till första särskilda utskottet.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 12.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nilsson</i> i Antnäs	under	7 dagar	fr. o. m. den	26 okt.,	
› <i>Hermansson</i> i Norrköping	›	4 ›	›	› 25 ›	
› <i>Björling</i>	›	8 ›	›	› 28 ›	och
fru <i>Humla</i>	›	8 ›	›	› 24 ›	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.4 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 26 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 49, angående anordnande av bostäder för viss personal vid Skaraborgs flygflottilj.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 122, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 49, angående anordnande av bostäder för viss personal vid Skaraborgs flygflottilj, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Denna inbjudan blev av andra kammaren antagen.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 av vissa ytterligare anslagsmedel för olika försvarsändamål;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående placering i löneklass av vissa statstjänstemän; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i reglerna för utbetalning av statsbidrag till avlöning åt vissa kommunalt anställda lärare m. fl.; samt

tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

§ 4.

Anmälades och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1—3 §§ förordningen den 9 maj 1924 (nr 118) med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; samt herr *Viklund*, nr 20, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3.

Dessa motioner bordlades.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Lindome	under	5 dagar	fr. o. m. den	29 okt.,	
› <i>Lindqvist</i>	›	4	›	›	26
› <i>Lithander</i>	›	5	›	›	25
› <i>Hage</i>	›	3	›	›	28

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.6 e. m.

In fidem
Sune Norrman.